

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI THỊ THANH HIỀN

TÊN CÁC LOẠI QUẢ TRONG TIẾNG VIỆT

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN, NĂM 2015

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI THỊ THANH HIỀN

TÊN CÁC LOẠI QUẢ TRONG TIẾNG VIỆT

Chuyên ngành: NGÔN NGỮ VIỆT NAM

Mã số: 60.22.01.02

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. PHẠM VĂN HẢO

THÁI NGUYÊN, NĂM 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình khoa học riêng tôi. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Tác giả luận văn

BÙI THỊ THANH HIỀN

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS. TS Phạm Văn Hảo, người Thầy đã tận tình hướng dẫn tôi trong suốt quá trình nghiên cứu để hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Đào tạo - Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên và các Thầy giáo ở Viện Ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam đã giảng dạy và giúp đỡ tôi hoàn thành khóa học.

Cuối cùng tôi xin chân thành cảm ơn gia đình và bạn bè đã động viên, khích lệ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, tháng 10 năm 2015

Tác giả luận văn

BÙI THỊ THANH HIỀN

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
5. Phương pháp nghiên cứu	5
6. Đóng góp của luận văn	5
7. Bố cục của luận văn.....	5
Chương 1. TỔNG QUAN VÀ CƠ SỞ LÝ LUẬN	6
1.1. Dẫn nhập.....	6
1.2. Từ.....	6
1.2.1. Khái niệm từ	6
1.2.2. Cấu tạo từ.....	8
1.3. Ngữ	11
1.3.1. Khái niệm về ngữ	11
1.3.2. Chức năng và đặc điểm của ngữ.....	12
1.3.3. Phân loại ngữ	12
1.4. Đặc điểm lớp từ tiếng Việt	12
1.5. Khái niệm về trường từ vựng	15
1.5.1. Lúc đầu lí thuyết trường rất rộng, với nhiều nghĩa	15
1.5.2. Cơ sở của trường từ vựng là tính hệ thống của từ vựng về mặt ngữ nghĩa	16
1.5.3. Phân loại trường từ vựng.....	17

1.6. Định danh từ vựng	18
1.6.1. Khái niệm định danh	18
1.6.2. Định danh từ vựng	20
1.6.3. Đặc trưng văn hóa trong định danh	22
1.7. Mô hình định danh cho trường từ vựng về tên gọi quả trong tiếng Việt.....	26
1.8. Sự đa dạng phương ngữ trong tên gọi các loại quả.....	27
1.9. Quả và vài nét về việc phân loại hoa và quả	29
1.9.1. Quả.....	29
1.9.2. Phân loại hoa và quả.....	30
Tiểu kết chương 1	32
Chương 2. ĐẶC ĐIỂM CẤU TRÚC TÊN GỌI QUẢ TRONG TIẾNG VIỆT.....	33
2.1. Dẫn nhập.....	33
2.2. Các loại quả trong tiếng Việt.....	33
2.2.1. Phân theo nguồn gốc	33
2.2.2. Phân loại quả theo tác dụng.....	36
2.2.3. Phân loại quả trong cách thức sử dụng.....	39
2.2.4. Phân loại quả dựa vào bản chất	39
2.3. Cấu tạo tên gọi các loại quả trong tiếng Việt	41
2.3.1. Về nguồn gốc của tên gọi	41
2.3.2. Về kiểu cấu tạo của tên gọi.....	42
2.4. Hiện tượng một loại quả có nhiều tên gọi và một tên gọi cho nhiều loại quả khác nhau	52
2.4.1. Hiện tượng một loại quả có nhiều tên gọi	52
2.4.2. Một tên gọi cho nhiều loại quả	53
Tiểu kết chương 2	54

Chương 3. ĐẶC ĐIỂM ĐỊNH DANH CÁC LOẠI QUẢ TRONG TIẾNG VIỆT	56
3.1. Dẫn nhập	56
3.2. Tính có lí do và không có (hoặc chưa rõ) lí do đặt tên của tên gọi	57
3.3. Cách thức biểu thị tên gọi bằng các mô hình định danh	59
3.3.1. Mô hình định danh	59
3.3.2. Mô hình định danh cụ thể	60
3.4. Đặc điểm văn hóa thể hiện qua tên gọi các loại quả của người Việt	69
3.4.1. Nét văn hóa thưởng thức các loại quả của người Việt qua các giác quan	69
3.4.2. Văn hóa tâm linh	71
3.4.3. Văn hóa ứng xử	75
Tiểu kết chương 3	77
KẾT LUẬN	78
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	81
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1:	Tên gọi các loại quả trong tiếng Việt.....	33
Bảng 2.2:	Tên quả theo tác dụng	36
Bảng 2.3:	Tên quả trong cách thức sử dụng	39
Bảng 2.4:	Tên quả dựa vào bản chất tồn tại.....	39
Bảng 2.5:	Bảng cấu trúc của T.....	44
Bảng 2.6:	Tên gọi quả trong tiếng Việt xét về mặt cấu tạo	45

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Như chúng ta đã biết, từ của mọi ngôn ngữ đều có chức năng gọi tên các sự vật, hiện tượng trong xã hội. Vì vậy mà định danh có tầm quan trọng đặc biệt đối với con người. Nếu sự vật, hiện tượng mất đi tên gọi thì con người sẽ bị mất phương hướng. Sự lựa chọn đặc trưng nào của sự vật để gọi tên, thói quen tâm lí dùng biểu trưng biểu vật riêng, nét riêng trong liên tưởng chuyên nghĩa,...đều là những biểu hiện của các nét đặc trưng văn hóa dân tộc, văn hóa riêng của từng vùng mà chúng ta cần tìm hiểu.

Các loại quả rất gần gũi với đời sống vật chất và tinh thần của con người. Quả biểu tượng cho sự sung túc qua cấu tạo của nó: bên trong chứa hạt tượng trưng cho “sao”, quả bao lấy là “vũ trụ”, ý nghĩa là sự sinh sôi trường tồn tái sinh bất tận của sự sống. Các loại quả trong tiếng Việt có tên chung, tên riêng, từ địa phương,... rất phong phú và phức tạp. Tìm hiểu về tên gọi các loại quả trong tiếng Việt cũng là tìm hiểu về ngôn ngữ và văn hóa người Việt. Đây là đề tài rất thú vị và có nhiều sức hút, do đó chúng tôi chọn vấn đề này làm hướng nghiên cứu của luận văn.

Đến với đề tài này, chúng ta có thể khai thác, tìm hiểu từ nhiều góc độ, trong đó có việc tìm hiểu từ góc độ ngôn ngữ học, cụ thể là từ phương diện ngôn ngữ - văn hóa. Tìm hiểu trường từ vựng tên gọi các loại quả trong tiếng Việt, chúng tôi nhận thấy thế giới thiên nhiên thực vật, đặc biệt là các loại cây ăn quả có vai trò quan trọng trong đời sống sinh hoạt của người dân Việt Nam. Đặc biệt, chúng tôi mong muốn tìm ra được những quy luật lựa chọn và sử dụng từ ngữ của người Việt. Như vậy, tìm hiểu về **“Tên gọi các loại quả trong tiếng Việt”** sẽ giúp ta hiểu một cách sâu sắc về sự phong phú, đa dạng của tiếng Việt và đặc trưng văn hóa các vùng. Giúp ta có cái nhìn chân thực và cụ thể hơn về sự giàu có của tiếng Việt.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Về mặt nghiên cứu

Tìm hiểu về tên gọi các loại quả trong tiếng Việt, chúng tôi nhận thức rõ tầm quan trọng của những thành tựu nghiên cứu về vấn đề định danh, định danh từ vựng, văn hóa trong định danh. Đã có một số công trình nghiên cứu định danh từ vựng trong tiếng Việt: tên gọi bộ phận cơ thể người, tên gọi động vật, tên gọi thực vật,... trong tiếng Việt nhưng chưa có công trình nghiên cứu nào về tên gọi các loại quả trong tiếng Việt dưới góc độ ngôn ngữ học.

2.2. Về nguồn tư liệu chính

Để thực hiện đề tài, chúng tôi khảo sát, thống kê tên gọi các loại quả trong tiếng Việt trong những cuốn từ điển của các tác giả như:

Hoàng Phê (chủ biên), Vũ Xuân Lương, Hoàng Thị Tuyền Linh, Phạm Thị Thủy, Đào Thị Minh Thu, Đặng Thanh Hòa (2000), “*Từ điển tiếng Việt*”, NXB Đà Nẵng - Trung tâm Từ điển học có giới thiệu một số tên gọi, giải nghĩa tên một số loại quả Việt Nam.

Phạm Văn Hảo (Chủ biên), Lê Văn Trường, Nguyễn Tài Thái, Trần Thị Liên Minh, Võ Xuân Quế (2009), “*Từ điển phương ngữ tiếng Việt*”, NXB KHXH HN có giới thiệu một số tên gọi, giải nghĩa một số loại quả có nguồn gốc phương ngữ ở Việt Nam.

Bùi Minh Đức (2009), “*Từ điển tiếng Huế*”, NXB Văn học có giới thiệu về tên gọi, giải nghĩa tên gọi quả có xuất xứ miền Trung, đặc biệt là tên gọi ở Huế.

Nguyễn Nhã Bản (Chủ biên) (1999), “*Từ điển tiếng địa phương Nghệ - Tĩnh*”, NXB Văn hóa - Thông tin Hà Nội có giới thiệu về tên gọi, giải nghĩa tên gọi một số quả có xuất xứ miền Trung, đặc biệt ở địa phương Nghệ - Tĩnh.

Huỳnh Công Tín (2007), “*Từ điển từ ngữ Nam Bộ*”, NXB Khoa học xã hội giới thiệu về tên gọi, giải nghĩa các loại quả có xuất xứ Nam Bộ.

Ngoài ra, Luận văn trên cơ sở kế thừa thành quả của các công trình đi trước kết hợp với tư liệu ghi chép cá nhân thông qua hoạt động điền dã.